3076

इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ धुळें.

—: हस्त लिखित ग्रंथ संग्रह :—

ग्रंथ क्रमांक ५३५ : वे ३५ (२११)

ग्रंथ नाम गीता-उत्तर.

विषय म० वेदांत.

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

क्र.न. ३५

मराठी-वेदांत

८३४ वे: २५ ३५

ज्ञानदेव - उत्तरगीता

"Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(1)

॥ उत्तरगीता प्रारभ्यते ॥

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

॥उत्तरगीता॥ ॥१॥ [illegible]गुरुभ्योनमः॥ ॐ नमोजीगणेश्वरा॥ उमाशंकरकुमारा॥ तारावयासंसारा॥ तुंचियेकु ॥अ०१॥
[illegible]रकब्रंह्मीचाविवरु॥ तंपदतत्पदशोधनकरुं॥ असीपदाचानिर्धारु॥ तुझेनीचि॥ २॥
[illegible]नतिमिरसांजवेळा॥ ज्ञानशलाकाबुध्धिच्याडोळां॥ उघडोनिसिध्धचिविवळा॥ प्रका
[illegible]क॥ ३॥ गुरुतेंहोसीलदिवटा॥ आगमनिगमाचियावाटा॥ षड्दर्शनाचान्योहटा॥ दाख
(2) विसीडोळां॥ ४॥ आधारापासूनिसहस्रदळवरी॥ पूर्वमार्गत्रिकुसरी॥ पंन्नासामातृकांचि
भरोवरी॥ सृष्टिरचनेचि॥ ५॥ साहिचक्रांचाजपु॥ ध्यानवर्णदळींसंकल्पु॥ पूजार्पणनि
वेदनयत्नु॥ मंत्रराजसहज॥ ६॥ पश्चमेसातचक्रवाट॥ त्रिकुटश्रीहटगोल्हाट॥ भ्रमरीचैतं
न्यनीट॥ ब्रंह्मरंध्रगुरुमुखें॥ ७॥ ऐसाचौदाविद्यचागोसावी॥ अधऊर्ध्वअवयवी॥ बाह्यअ
भ्यांतरभक्तिभावी॥ वंदिलातो॥ ८॥ जोआदिअंतियेकांतु॥ म्हणोनिबोलिजेयेकदंतु॥ ए
कुचिनवपर्यंतु॥ मायावीजाला॥ ९॥ शून्यापासूनिधरितां॥ रवंजणियाअंकेंअंकुवाढ
वितां॥ वाढलीसंसाराचिवार्ता॥ सृष्टिकर्मी॥ १०॥ परतोनितोचिअंकुभागिला॥ अंकें
अंकुविनाशिला॥ शून्यजाला॥ शून्याचाहिठावपुसिला॥ ब्रंह्मविद्येकपाळीं॥ ११॥ ऐसाबोधन ॥राम॥ ॥१॥
कमसाध्यमुखें॥ तेतुंजीवशीवविशेखें॥ प्रपंचघडलामनासियेक॥ असिपदिंसिध्धचि॥ १२॥

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(2A)

शिवशक्तिसंनिधानि॥ एकएकलणतां॥ दोन्हिं॥ ॐकाराचिघडणि॥ कायसांगों॥ १३॥ ब्रंह्मकळेजालें
स्फुरण॥ तेंचिॐकाररूपाचेंवळण॥ दोहींमिळणीचेंलक्षण॥ अगोचरतें॥ १४॥ मनाचेनिदेठें॥ पव
नाचेनिशेवटें॥ ईश्वराचेंनिकट॥ बोललेंहंसें॥ १५॥ अकारउकारमकार॥ तोचिजाणाब्रंह्माविष्णुम
हेश्वर॥ कैसात्रिगुणाचाआकार॥ विस्तारला॥ १६॥ सोहंबिजाचेनियोगें॥ परमात्मयाचेनिसंगें॥
एकाक्षरब्रंह्मवेगें॥ बोलिलेंशिवें॥ १७॥ तंववारिलेंगणेशप्रचंड॥ तुजग्रंथरचनेचिचाड॥ तरिउत्त
रगीतेचेंकांड॥ विस्तारींपां॥ १८॥ आगमनिगमाचेंमथन॥ शास्त्राचेंअंतरजीवन॥ भारतइतिहास
पुराणें॥ व्यासेंकेली॥ १९॥ अठरापर्वभारत॥ त्यांतसाहावेंभीष्मपर्वजेथें॥ नरनारायणगुज्जतेथें
बोलिलेंदोघ॥ २०॥ तेगीताअठराअध्याई॥ बोलिलेंपुराणस्वभावीं॥ धर्माधिर्मउपनिषदेंसांववीं
वेदांतअर्थी॥ २१॥ ऐसीजेसारवस्तुगेली॥ तीचिसारउत्तरगीता॥ करणीव्याससमर्था॥ कायव
नु॥ २२॥ केलियावेदशास्त्राचियावारा॥ त्याव्यासेंकेलियाचोखटा॥ जैसावृक्षविस्तारलाफां
टा॥ फळांफुलासहीत॥ २३॥ ऐसींशास्त्रेंनिर्मळ॥ केलींव्यासेंप्रतिज्ञाबळें॥ जेविंपौर्णिमेसिपूर्ण
कळे॥ उगवेचंद्र॥ २४॥ त्याव्यासाकरुनमन॥ तेणेदीधलीअनुज्ञापूर्ण॥ तंवशारदेचेंवरदान॥ वोडंब
रलें॥ २५॥ तेशारदाकेसिदेखिली॥ जेब्रंह्मविद्येचिमाउली॥ वेदशास्त्रगीतारसेंबोलिलें॥ ज्ञानेसि

Joint Project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(3)

॥ठ०गी०॥ ते॥२६॥जेंकांब्रंह्मीचीनिजकळा॥तेत्विसत्राविंयेचाजिव्हाळा॥कैसीस्फुरुंलागेवेल्हाळा॥परमा ॥अ०१॥
॥२॥ त्मस्थानी॥२७॥आनंदाच्यासागरीं॥क्रीडतेचित्तलहरी॥शुध्यसत्वगुणाच्यामंदिरिं॥खेळुजिये
चा॥२८॥जैसीसूर्याचिप्रभाशुध॥सूर्येंचितिमिरखेप्रसिध॥तैसाआत्मबोधाचाबोध॥जीयेंचेनि
॥२९॥ॐकाराचीअर्धमात्रुका॥असिपदप्रतिपादका॥तत्वज्ञानियासिअहिक्यवादका॥प्रति
पादकावेदांति॥३०॥ऐसीजेप्रसंन्नवदना॥शारदाबोलिलीवरदाना॥चित्तिंधरिसिप्रबंधरचना॥
तिलुकीसिध्यिनेईन॥३१॥काश्मीरपीठनादनाइकी॥च्यासांडारी॥अनेकरत्नेंनानापरी॥त्याअन
र्घ्यरत्नाचिपरिक्षाकरि॥तोचिरत्नपारखिया॥३२॥तियेचीअनुज्ञाजाली॥अनादिब्रंह्मीची
बोलि॥अतिसरळमुहुरली॥प्रबंधरचना॥३३॥आद्यकाव्यकरितांवाल्मिकें॥तेणेवरुदीध
लाप्रकाशकें॥वसिष्ठऋषीआदिकरुनिसंपर्कें॥संतमहंताचा॥३४॥श्रीआदिनाथमीनगोर
क्ष॥नागार्जुनकन्हेरिअसंक्ष॥सिध्यसाधककरुनिमुख्य॥श्रोतयानमनमाझें॥३५॥आतां
दूश्रीगुरुनाथ॥जेणेंमस्तकींठेविलाहात॥संशयफेडुनिनिभ्रांत॥केलेंमज॥३६॥जोसर्वका
ळींसंपूर्ण॥निराकारीआकारलानारायण॥जोगुणातीतनिर्गुण॥तयानमनमाझें॥३७॥ ॥राम॥
जयाचियेकृपादृष्टी॥जालीस्वरूपेंसींभेटी॥उपाधिकांहिंचनुठी॥ऐसेंकेलें॥३८॥निर्गुणा ॥२॥

(3A)

सिज्जरिवर्णावें॥ तरिसगुणलागेलकरावें॥ तरिउगलेंत्विपांयांपडावें॥ हाविलक्षु॥ ३९॥ यावरि
श्रीनिरत्ति॥ पूर्णबोधाचिउन्नति॥ जिरउनिवासपाहत्ति॥ मजकडे॥ ४०॥ मगसद्गुरुनाथबोलिला॥
उत्तरगीतेचाअध्यायपहिला॥ तोश्लोकार्थवहिला॥ बोलवेगिं॥ ४१॥ तयासद्गुरुचियाबोला
वरिसंतांचासाहावाजाला॥ जैसाबोधसमुद्रउल्हासला॥ लहरीभरें॥ ४२॥ आतांतुमचेनिप्र
सादें॥ संस्थूलश्लोकांचिंपदें॥ मतिबळेंबोलेनआनंदें॥ ज्ञानदेवह्मणे॥ ४३॥ परिसमस्तश्लोका
र्थ॥ जोबोलेनयथार्थ॥ तोवोंवीबंधप्रकत॥ प्राकृतऐका॥ ४४॥ अर्जुनउवाच॥ परंपरस्यल
तेरनादिमेकंनिविष्टंबहुधागुहायां॥ सर्वालयंसर्वजगन्निवासंत्वमेवविष्णुंशरणंप्रपद्ये॥ १॥
यदेकंनिष्कलंब्रह्मव्योमातीतंनिरंजनं॥ निर्मलंनिष्कलं दिव्यमप्रमेयमनुत्तमं॥ २॥ टीका॥ तरि
निष्कलंकएकब्रह्म॥ पंचभूतांपैलीकडीलवर्म॥ इंद्रियव्यापारधर्म॥ नाहिंजेथें॥ ४५॥ जेथंप्रपं
चामकुनाहिं॥ तेंस्वयंप्रकाशादिव्यतेजपांहिं॥ प्रमेयातीतचोखरहिं॥ ऐसेंब्रह्मबोलिजे॥ ४६॥
जेथेंशक्तिचक्राचाकळंकुनसे॥ ह्मणौनिनिष्कळंकबोलिजेऐसें॥ जेथेंजननाहिंतेंनिरंजन
कैसें॥ सांगावेंजि॥ ४७॥ श्लो०॥ अप्रतर्क्यमविज्ञेयंविनाशोत्पत्तिवर्जितं॥ कैवल्यंकेवलंशां
तंशुध्धमत्यंतनिर्मलं॥ ३॥ टी०॥ जेंकांतर्कशास्त्रासिनातुडे॥ ऐसेंज्ञानकांधडकुडे॥ स्वल्पिसं
हारावेगळेंकोडें॥ तेंसांगावेंजी॥ ४८॥ मोलामापागणनानाहिं॥ तेंकेवळकल्पनारहितपाहिं॥

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan Mumbai

(4)

॥उ०गी० वांतिकैवल्यपरतल्या बुधिहि॥ अत्यंतनिर्मळजेंकां॥४७॥श्लो०॥कारणंयोगनिर्मुगंहेतुसा॥ ॥अ०१॥
॥३॥ धनवर्जितं॥ निवाराग्येस्थितंसूक्ष्मंज्ञानंज्ञेयंस्वरूपिणं॥४९॥टी०॥तरियोगियांचेंकारण॥
जेथेंपारुषलेंहेतसाधन॥डोळांघालुनियांअंजन॥मजदाखवावेंजि॥५०॥राळियाचेंकुसळाचें
अग्र॥त्यावरिलसकुमार॥जेथेंअविद्येचेंअंकुर॥स्फकेनिजाति॥५१॥प्रणवाचेंअवाच्यअग्र
शुध्दसूक्ष्मॐकाराक्षर॥जाणयाचेंमूळस्थानसार॥ज्ञानस्वरूपजेकां॥५२॥ज्ञानकरूनिजा
णणें॥ज्ञेयऐसेंबोलणें॥यादोहींचविलक्षण॥तयातेंरूपकैसें॥५३॥श्लो०॥निर्गुणंपरमंगुह्य
भिन्नाभिन्नसमप्रभं॥ तक्षणंदेहमुच्येत विज्ञानंबुहिकेशव॥५॥टीका॥जेंगुह्यत्रिगुणापर
तें॥भिन्नशरीरसमस्तें॥जन्ममृत्यपापराशीतें॥क्षणमात्रेंदग्धकरी॥५४॥ऐसेंविशेषज्ञानें
संसारापासूनिसोडवणें॥केशवासावधानपणें॥सांगावेंजी॥५५॥श्रीभगवानुवाच॥सा
धकपार्थमहाबाहो बुध्दिमानसिपांडवा॥यन्मांपृच्छसितत्वार्थंमशेषंप्रवदाम्यहं॥६॥टी०॥
तरिअजानुबाहुसाधकपार्था॥मनबुध्दिकेवींपवनाचियेमाथां॥मगपुसिलियातत्वार्था
सांगितलेंफावेल॥५६॥श्लोक॥आत्ममंत्रस्यहंसस्यपरस्परसमाश्रयः॥योगेनगतका ॥राम॥
मानांभावनाचैवमेवच॥७॥टीका॥तरिआत्मसिध्दिमंत्रसोहंऐसा॥परस्परेंसमरसे ॥३॥
कैसा॥यकयेकातेंगिळितासावेवऐसा॥कामाचियेआवडि॥५७॥संवादस्फखाचीगोढि॥ये

joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(4A)

फस्फुतेंयेकपणआवडी ॥ ऐसीभावनाउमउनिगुढी ॥ नांदतआसती ॥ ५८ ॥ सर्वमंत्राचाजोराजा ॥ ह
णोनिमंत्रराजसहजा ॥ मातृकांचेजीवनकाजा ॥ बीजरूपकिं ॥ ५९ ॥ श्लोक ॥ शरीराणांमजस्याहंहंसस्थ
यदिदृश्यते ॥ सोहंकलाक्षरंचैवकुटस्थमचलंध्रुवं ॥ ८ ॥ टीका ॥ तरिसर्वजीवांच्याशरीरीं ॥ नांदेपरमा
त्माहंसपदाचीथोरी ॥ अखंडअसतसेअगोचरी ॥ परिनेणतीअज्ञान ॥ ६० ॥ सोहंकारेंजोबोलिजे
तेंअनाक्षरम्हणिजे ॥ कुटस्थआणीअचळत्वें ॥ तयातेंवेदांतवक्तेसांगती ॥ ६१ ॥ सृष्टीरचुनेपुढें
सकार ॥ मागेंराहेतोहकार ॥ संहारहेतुनीपुढेंहकार ॥ सकारमागें ॥ ६२ ॥ त्रिकुटिंवासम्हणोनि
कुटस्थु ॥ जोब्रह्मांडीचाग्रहस्तु ॥ परमात्मामोक्षतत्त्वु ॥ याचेनिनाव ॥ ६३ ॥ तरिहंसाआणिसोहिं ॥ सम
रसकरूनिपाहिं ॥ यापरमार्थाचिडहिपुहि ॥ करावीचगा ॥ ६४ ॥ अजपेचेंजपबीज ॥ सूक्ष्मॐका
राक्षरबीज ॥ क्षराक्षरनादबिंदुसहज ॥ ध्वनिरूपकिं ॥ ६५ ॥ क्षरतोशक्तिमययुक्तु ॥ बिंदुरूपक
ळावंतु ॥ भुताकारेंप्रसवतु ॥ चतुष्टयहकाराचेनि ॥ ६६ ॥ सृष्ट्यादिभेदतोसकारु ॥ म्हणउनिबो
लिजेक्षरु ॥ आतांबोलिजेलअक्षरु ॥ कुटस्थजोकां ॥ ६७ ॥ तरिसूर्यस्वरूपजोहकारु ॥ जोकां
अनंतरूपीक्षरु ॥ क्षराचेनियोगेंव्यापारु ॥ चालेत्यांचा ॥ ६८ ॥ संहाराचेंकामत्याचें ॥ नामतरि
परमात्मयाचें ॥ भोगआढपीठींचे ॥ सत्ताकरुनि ॥ ७० ॥ त्वंपदतत्पदअसिपदयांचिप्रमाणें ॥
सिध्धसंकेतुवेदांतिंघेणें ॥ वेदांतसिध्धांतान्वियेखुणे ॥ अनुभवावेंगा ॥ ७१ ॥ म्हणउनिपिंडेमुक्तप

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(5)

छं०गो० देमुक्तंरूपेमुक्तंषडाननं ॥ रूपातीतंस्वयंमुक्त तेमुक्तानात्रसंशयः ॥७१॥ पार्थीहाअनुभवजया ॥ अ १ ॥
फावे ॥ तोबैसेब्रह्मपदींचियेराणिवे ॥ आत्मविदुस्वभावें ॥ नेणेबंधन ॥७२॥ म्हणउनिपींडेंमुक्त प
दंमुक्त ॥ दोहींचेंरूपजाणेतोहिमुक्त ॥ तिहिंचापुरलासंकेत ॥ तोमुक्तनात्रसंशय ॥७३॥ आ
णिमींमुक्तहेंकाहीं ॥ जयासिआंगवणनाहिं ॥ तोरूपातीतस्वयेंपांहिं ॥ निःशेषमुक्त ॥७४॥
ऐसेंगौरीचेनिवल्लभें ॥ स्वामीसांगितलेंलोभें ॥ तंपदंतत्पदअसिपदभेदें ॥ निर्णयोकेला ॥७५॥
तैसेंचिपंधरावियेअध्यायीं ॥ अर्जुनाप्रभुजसांगितलेंपांहिं ॥ क्षराक्षरउत्तमपुरुषयेहि ॥ नि
र्धारिलें ॥७६॥ ऐसाउकलुवाकलुंकमुखें ॥ जीवनकरितीपांमूरें ॥ तींझकवलींचाह्मचेनिस्
स्वें ॥ संशयात्मकें ॥७७॥ याबोलाविष्णुचिंतिलें ॥ उपसाहिजोजीमहंत्ती ॥ माझियाबोलां
चियक्तीं ॥ आर्षअसे ॥७८॥ श्लोक ॥ नहि द्वानिसारं आत्मजत्याम्मरणजन्मनि ॥ स्थिरबुद्धि
रसंमूढब्रह्मविद्ब्रह्मणिस्थितः ॥१०॥ टीका ॥ विद्ध्ज्ञनज्ञानीयेजेअपार ॥ जयासिंहेंप्राप्त
अनाक्षर ॥ तेउत्तरलेगापार ॥ जंन्ममरणाच्या ॥७९॥ ऐसेंदृढबुद्धिचेंजेंआथिलें ॥ तेंचिब्रह्म
विदभले ॥ स्वयेंबोधेंबोधले ॥ तेब्रह्मचिफुडें ॥८०॥ श्लोक ॥ काकीमुखककारांतं ईकारश्चेत ॥ राम ॥
नाधृतिः ॥ ककारस्तत्र लुंप्यंते कोर्थसंप्रतिपद्यते ॥११॥ टीका ॥ तरिकाह्मणिजेपुरुषवा ॥४॥
च्य ॥ कीह्मणिजेस्त्रीसाचु ॥ दोहींचिसंधितोमुखाभास ॥ ब्रह्मजेसंभवकारीतोसिं ॥८१॥ पुरु

(5A)

षट्रोखिलाशक्ति ॥ त्याविना वेंककारस समाप्ति ॥ मग तो उगवलियां ना हि व्यक्ति ॥ प्रकृतीचीयें
॥ ६२ ॥ येकयेकावरिलोळे ॥ गिळी येकु उगळे ॥ जैसें गंगे यमुनेचेनि कल्लोळें ॥ चंद्र सूर्य वागे ॥ ६३ ॥
देवशक्ति चेलना रूपें ॥ जियेचेनि हें सृष्टि रोप ॥ पुरुष तो उदास संक्षेप ॥ बोलियला असे ॥ ६४ ॥
पुरुष जंव निकुरें आटे ॥ तंव शक्तिचा ठाव उरेल कोठें ॥ दोहिंची समाप्ति नेटें बोटें ॥ त्यातें कायस म
णावें ॥ ६५ ॥ हा अर्थ बोलतां अवघड ॥ वाचे मनाते सांकडें ॥ हें जाणणें धडफुडें ॥ गुरुमुखें ॥ ६६ ॥
जो कां वेदांति प्रतिपाद्य ॥ आणि सिक्षांति सिध्द ॥ तेथें पुरली आवध्य ॥ काळाचि पें ॥ ६७ ॥ तें अनि
र्वाच्य ब्रह्म ॥ जें गुणातीत परम धाम ॥ तेथें शब्द हि निःसीम ॥ हारपोनि जाय ॥ ६८ ॥ श्लोक ॥
यावत्पश्यति खगाकारं तदाकारं विचिंतयेत् ॥ खंमध्ये च प्रतिष्ठाप्य खं च ब्रह्म सनातनं ॥ १४ ॥
टीका ॥ अर्जुना आत्मा कैसा जाणणें ॥ आकाशा सारिखा देखणें ॥ आकाश हि होउनि चिंतणें ॥
अवकाश हें ब्रह्म निरंतर ॥ ६९ ॥ आकाश हि होउनि अवकाशीं निघावें ॥ तैं स्वतंत्र ब्रह्म तेणा
वें ॥ आत्म याते न भासा सारिखें करावें ॥ निवांतपण ॥ ७० ॥ शून्यें शून्य भाजिलें ॥ याचें नाहि
पण रूप योजिलें ॥ निरशुन्य निरंजन साधिलें ॥ अवघियांसहित ॥ ७१ ॥ श्लोक ॥ खंमध्ये
कुरु चात्मानं आत्ममध्ये च खं कुरु ॥ आत्मानं खंमयं कृत्वा न किंचिदपि चिंतयेत् ॥ १५ ॥
भिन्ने कुंभे यथाकाशं नाकाशं प्रतिपद्यते ॥ अभिन्ने प्राकृते देहे यथा चात्मानमात्मनि ॥ १६ ॥

(6)

॥उ०मी०॥ टीका॥ आकाशा मध्यें आत्मा देखणे॥ आत्मया मध्यें आकाश पाहणें॥ आत्मा आकाश वनू ॥अ०१॥
॥५॥ करणें॥ मग तेथें चिंतन न लगे कांहि॥९२॥ शब्द निःशब्द जेथें मावळेले॥ मन पवन जेथें हारप
ले॥ माया परब्रह्म जेथें समरसले॥ जिये संधि॥९३॥ ते संधि जया कळली॥ तेथें तूर्ये चि सि
मा पुरली॥ चतुर्थ शून्यें बुडी दिधली॥ उन्मनी सी॥९४॥ ऐसें सद्गुरुमुखें बुझावलें॥ तेंचि
ब्रह्म नाव वहिलें॥ तंव अज्ञानाचें मन उचंबळले॥ वोसंडे आनंदु॥९५॥ श्लोक॥ बहिर्व्योम स्थि
तो नित्यं नासाग्रे च व्यवस्थितं॥ निर्मलं तद् विजानीयात् षडूर्मिरहितं शिवं॥९५॥ टीका॥ योगि
यांचें स्थिति लक्षण कैसे॥ शब्दगुणरहित बाहील आकाश॥ नासिकाचिया अग्रिं मध्यें दिसे
स्फुरण जालें पीं॥९६॥ तें निर्मळ निश्चळ नित्य स्थित॥ शुद्ध ज्ञान जाणती तत्त्वता॥ साहि
ऊर्मि विवर्जिता॥ शांत शिवपदें॥९७॥ क्षुधा पिपासा प्राणाचा स्वभाव॥ शोक मोहा मनाचा स्व
भाव॥ जरा मरण साविव॥ शरीरासि॥९८॥ श्लोक॥ प्रभा शून्य मनः शून्य बुद्धि शून्य निरा
मयं॥ सर्वशून्य निराभासं समाधिस्थस्य लक्षणं॥९६॥ टीका॥ आतां शून्याचि स्थिति
ऐक गा स्फुरण भ्रंश पति॥ जेथोनि जे होय उत्पत्ति॥ तें निजशून्य॥९९॥ परि जागृति जालि
या सर्व देखणे॥ याचें नाव प्रभा म्हणणे॥ मन संकल्प विकल्प स्वप्न॥ बोलियेलें॥१००॥ ॥राम॥
बुद्धि हारपे तें सुषुप्ती॥ चौथी ते तुर्या चि स्थिति॥ हें चि शून्य प्रतीती॥ म्हणावी गा॥१०१॥ ॥५॥

Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the ... Mumbai

(6A)

ब्रह्माविष्णुरुद्र ईश्वर॥ च्याऱ्हीअभिमानी देहिं निरंतर॥ वाचासहितचतुस्र॥ येकार्थींदे
ती॥ २॥ जाग्रतिस्वप्ननिद्राहारपली॥ तेनाहिपणेसुन्यजाली॥ यापरिश्रून्यावरिस्थितिजाणवली
तत्वज्ञानियासि॥ ३॥ चौथीतुर्याबोलिजे॥ तेहिंब्रह्माकारकीजे॥ तेंचौथेंश्रून्यबोलिजे॥ यो
गेश्वरिं॥ ४॥ मगपंचवीदन्नालेअनिर्वाच्यवीरन्ना॥ परिसिध्यासीयाच्याअनुभवऐसा॥ जे
उन्मनीह्मणती॥ ५॥ गुरुकृपालवलाहें॥ ईश्वराचेनिअनुग्रहें॥ स्थीरबुध्धिअकस्मातहोय॥
समाधिलक्षण॥ ६॥ श्लोक॥ अधःश्रून्यंऊर्ध्वश्रून्यंमध्यश्रून्यंनिरामयं॥ त्रिश्रून्यंयोविजा
नातिसोपिमुच्येतबंधनात्॥ १७॥ टीका॥ ऊर्ध्वश्रून्यस्वप्नस्थिति॥ मध्यश्रून्यहोयसखुप्ती
अधःश्रून्यजागृति॥ निरामयतुर्या॥ ७॥ परिशरीरींमार्गेदिसेत्रिश्रून्यत्वा॥ तंवमकुन
फिटेअविद्येचा॥ चौथेश्रून्निभवबंधाचा॥ ठावाविपुसे॥ ८॥ तरिप्राणआणिअपान॥
दोन्हिमावळतितेंत्रिश्रुंन्य॥ चौथेंसर्वव्यापकगहन॥ मोक्षपद॥ ९॥ तेथेंनिश्चयेंसिपार्थी
बंधनविनाहिंसर्वथा॥ तेथेंमोक्षाचिकेंचिवार्ता॥ कल्पीलकवण॥ १०॥ श्लोक॥ आम्ना
त्रशब्दरहितंस्वरंव्यंजनवर्जितं॥ नादबिंदुकलातीतंयस्तंवेदसवेदवित्॥ १८॥ टीका
अकारउकारमकार॥ अर्धमात्राध्वनिॐकार॥ उदात्तअनुदात्तस्वरितस्वर॥ व्यंजन

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

॥ यु०गी०ज्ञा॥ तो ओंटध्वनिमात्रें ॥ ११ ॥ ह्या ॐ कार जेथें निमाला ॥ तेथें सहज मंत्राचा ठावपुसिला ॥ ते ॥ अ० ॥
सा स्वयंप्रकाश जाला ॥ योगज्ञानियांसि ॥ १२ ॥ स्वरव्यंजन शब्द रहिता ॥ चंद्रबिंदु सूर्यनाद ॥ १ ॥
तत्वता ॥ हे मावळती अर्धमात्रासहिता ॥ जाणावें निरुतें ॥ १३ ॥ योगें कां आत्मज्ञानें ॥ जो हे
मुख्य गुरुस्वरूपें जाणे ॥ चहुं वेदांचें तेणें मथन केलें ॥ १४ ॥ तो ज्ञानियांचा रावो ॥ योगियांचा
देवो ॥ तो सर्वातीत हा भावो ॥ मज जे गमला ॥ १५ ॥ तंव वारिलें संतीं ॥ बोरु उघडने बोलावि
यत्की ॥ जंव पांघुरण लवं प्रीती ॥ वस्तु च्या ठाई ॥ १६ ॥ मग संतांसि केली विनवणी ॥ उपहा
स न बोलिजे कृपा करूनि ॥ मग संतीं ये क्षणीं ॥ अभय केलें ॥ १७ ॥ श्लोक ॥ प्राप्ते ज्ञाने न विज्ञा
ने ज्ञेयं च हृदि संस्थितं ॥ अतः शांतिपदे देहे योगेन नैव धारणा ॥ १८ ॥ टीका ॥ ज्ञान म्हणिजे
प्रपंचाचा विवरु ॥ विज्ञान म्हणिजे आत्मानुभव विचारु ॥ हें विशेषण उकली सद्गुरु ॥ तरि त्व प्रा
प्त होय ॥ १८ ॥ जाणों पाहिजे तें ज्ञेय ॥ तयाचें असणें शुद्ध हृदय ॥ देहस्थिति विकार विषय ॥ शां
त होती ॥ १९ ॥ तें पद विचारें हातां चढे ॥ तरि अष्टांग योगधारणा नातुडे ॥ तें पूर्णबोधाचें नि
स्कुरवाडें ॥ सकरख भोगिजे ॥ २० ॥ अगा पृथ्वीचिये परी ॥ जो शांत जाला अंतरी ॥ तयाविसर ॥ राम ॥
ली वारि ॥ कर्तव्याची ॥ २१ ॥ त्याणे योग अभ्यासणें ॥ किं धारणा अखंड धरणें ॥ हें कांहि न लगे ॥ ६ ॥

(7A)

करणे॥ गुरुरूपासहज्जस्थिति॥२२॥श्लोक॥ यावेदादौस्वरःप्रोक्तोवेदांतेचप्रतिष्ठितः॥तस्यप्रकृति
लीनस्ययःपरस्यमहेश्वरः॥२०॥टीका॥वेदादिस्वरूप्रणव॥त्यापासूनत्रिमात्राउगव॥तोध्वनिमात्रेंस
ज्ञानभाव॥सत्यरूपें॥२३॥तोॐकारवेदबीज॥तयाचेनिवेदकरितीकाज॥परिवेदांतचिसहज्ज
प्रतिष्ठिला॥२४॥तयानिरालंबाचियेसेजे॥जोकांनिवांलनिजे॥तेथेंप्रकृतिलिनुमंजे॥कांहिंकेलि
यां॥२५॥तियेप्रकृतिचीमहंति॥जैसीशुन्यकारासिआकृति॥कोण्हियेकम्हणती॥मूळमाया॥२६॥
तैसामावेजयाच्याविचारें॥तोमहेश्वरुगानिर्धारें॥परेंपरतागजर॥अनुभवावागा॥२७॥श्लोक॥
नावार्थभजलेनावयावत्पारंनगच्छति॥उत्तीर्येपारपर्यंतंनावायंकिंप्रयोजनं॥२१॥टीका॥तंवंचिभं
गुकीजेनावेचा॥जंवपैलपारनपविजेमहानदीचा॥पारउत्तरलियातयेनावेचा॥मनादरुकिं॥२८॥
तैसातंवरिअभ्यासु॥जंवब्रह्मीनव्हेसरसु॥ब्रह्मप्राप्तिजालियासकरसु॥अभ्यासुनाहीं॥२९॥
सागरासिनपविजे॥तंवंगंगेनेंधांविजे॥मगतेंआंकेगिलियानिवांतराहिजे॥धांवणेखुंटे॥३०॥
श्लोक॥ग्रंथमभ्यस्यमेधाविज्ञानविज्ञानतत्परः॥पलालमिवधान्यार्थित्यजेद्ग्रंथमशेषतः॥२२॥
टीका॥वेदशास्त्रश्रवणतवचिवरि॥जंवंहातासयेज्ञानविज्ञानकुसरी॥तंवंश्रद्धापूर्वकअक्षेपकरी॥
कागवेगें॥३१॥ज्ञानप्राप्तविशेषजाले॥ग्रंथसहस्रअभ्यासराहिले॥कणिसफाडुनकणघेतले॥भुंस

(8)

उ०गी० सांडिलेंपाखडुनि॥३२॥तैसेंतत्वज्ञानहालासिचढे॥मगकायकरावेंग्रास्त्रंधडे॥दधिमथिलियाआ॥अ०॥
॥७॥ हुडे॥नवनीतजैसें॥३३॥त्यानवनित्ताहालुकीजे॥मगडेरारविठविजे॥तेविंस्वरुपेंपाविजे॥मग ॥१॥
अभ्यासकराहे॥३४॥श्लोक॥उल्कहस्तोयथाकालेंद्रव्यमालोक्यतांत्यजेत॥ज्ञानेनज्ञेयमालोक्य
पश्चाद्ज्ञानंपरित्यजेत॥२३॥टीका॥जेंधनकाढावयाचेचाडे॥हातींदिवाखाणितघे२जे कोडें॥द्र
व्यहाताआलियापुढें॥खणितदिवासांडिजे॥३५॥तैसेंज्ञानेज्ञेयसाधिले॥सारात्वेंसारांशहा
ताआलें॥मगज्ञानहिराहिलें॥आपआपणेचि॥३६॥श्लोक॥यथाम्रतेनतृप्तस्यपयसाकिंप्र
योजनं॥एवंतत्वपदंज्ञात्वावेदेनास्तिप्रयोजनं॥२४॥टीका॥अगाअम्रतपेउनिजोधाला॥त्या
सिदुधाचापांगफिटला॥तैसातत्वबोधेंपूर्णबोधला॥त्यासिवेदींकायकाज॥३७॥श्लोक॥ज्ञा
नांमतेनतृप्तस्यकृतकृत्यस्ययोगिनः॥नैवास्तिकिंचित्कर्तव्यंनास्तिचेत्सनतत्ववित्॥२५॥टीका
तैसाज्ञानांमृतेंतृप्तयोगी॥तोकृतकृत्यधंन्यजगीं॥करणेनकरणेयाविधिगिं॥नाहिंतत्वज्ञानि
यासि॥३८॥श्लोक॥तैलधारमिवच्छिनंदीर्घघंटानिनादवत्॥अवाग्जप्रणवस्याग्रंयस्तंवेदसवे
दवित्॥२६॥टीका॥तेलाचीधारजैसीअखंड॥तैसीअर्धमात्राप्रचंड॥दीर्घघंटेचानादवितंड॥ ॥राम॥
भीतरलीयेप्रणवी॥३९॥तेंप्रणवाग्रवाचानबोलावें॥गुरुमुखज्ञानअभ्यासावें॥पूरकवामांगघेत ॥७॥

(8A)

जावें॥ सांडोवें रेचक दक्षणांग॥ ४०॥ रेचक पूरक धरिलियां केसें॥ स्थीर होय कुंभक ऐसें॥ नाडीचें नि
सोरसें॥ अभ्यासाविहलु हलु॥ ४१॥ मग धारणेचे निपे सारें॥ प्रथम वज्रासन आधारें॥ उर्ध्व होय
सपुरें॥ प्रणवयोगें॥ ४२॥ एवं योग अभ्यासें होये योगु॥ पूर्ण झालिया चांगु॥ मग तो चिवेद विदक्ष भंगु॥
ऐसा जाण॥ ४३॥ श्लोक॥ आत्मानमरणीं कृत्वा प्रणवं चोत्तरारणीं॥ ध्यान निर्मथनाभ्यासो देवं प
श्येन्निगूढवत्॥ २७॥ टीका॥ अर्जुना आत्मा प्रथमारणी॥ धरावी मनें करुनी॥ मग प्रणव उत्तरा
रणी॥ करावा गा॥ ४४॥ ध्यानाचा तो माथं॥ ऐसें मथन कीजे पार्था॥ तेथें कुंडलिनि अग्निचा माथां उ
ठी वेगीं॥ ४५॥ आतां प्रत्याहार तो ऐसा॥ तुं ऐक पावी रसा॥ हकार सकाराचा केसा॥ भाव तो ऐकें॥ ४६॥
तरि अंतर प्रवेसी हकारु॥ बाहेर निर्गमी सकारु॥ ऐसियाचें मथन ॐकारु॥ घडावा कीं॥ ४७॥
दोन्हि नाडि त्रियेसंधि॥ ते त्रिस्कषुम्ना विद्यावधि॥ परमात्मया त्रिबीदि॥ धरुनि साधावा॥ ४८॥
जरि पूर्वी त्रिया पंथीं चालावें॥ तरि आधार आधि भेदावें॥ मग स्वाधिष्ठाना यावें॥ प्रणवबळें॥ ४९॥
मग तेथुनि मणिपुर॥ भेदिजे सपुर॥ यावरी अनहत चक्र॥ टाकिजे वेगीं॥ ५०॥ वरुते विशुध्धा भेदि
जे॥ तेथुनि अग्निचक्रा येइजे॥ तरि यावरि राहिजे॥ सहस्रदळीं॥ ५१॥ सप्तचक्र पूर्वेचीवाट॥ ते
हि असे गा नीट॥ आतां दुसरी चोरवट॥ पश्चमेची सांगों॥ ५२॥ तया अभ्यासासि लागिजे॥ स

(९)

ज्ञा०गी० रिआधिंत्रिकुटभेदिजे ॥ तेथुनिश्रीहृदयेंइजे ॥ धारणाबळें ॥ ५३ ॥ मागुतीजेंपाविजेगोल्हाट ॥ तेथुनि ॥ अ० ॥
चौथेंऔटपीठ ॥ मगभ्रमरगुंफेसिनीट ॥ येइजेगा ॥ ५४ ॥ साहावेंचैतन्यचक्रभेदावें ॥ मगसातविया ॥ १ ॥
ब्रह्मरंध्रासियावें ॥ तेथेंस्थीरअसावें ॥ कल्पकोटि ॥ ५५ ॥ ऐसींचौदाचक्रेंतुज ॥ सातपूर्वींचिंसाव
पश्चमेचिंबुझ ॥ सांगितलींसाधावयाकाज ॥ आपुलेंगा ॥ ५६ ॥ तेथेंमनाचिनिनिश्चळपणे ॥ पवनें
उगेंचराहणें ॥ हेचिदेवाचेंवोळखणें ॥ सोपेंडेवेंगी ॥ ५७ ॥ श्लोक ॥ विधूमाग्निनिभंदेवंपश्येयदत्यंत
निर्मलं ॥ तादृशंपरमंरूपंस्मरेत्पार्थअनन्यभाक् ॥ २६ ॥ टीका ॥ येकध्यानवीणआत्मादेखणे ॥ तैसेंनि
र्मळरूपअर्जुनापाहणे ॥ निरंतरधुम्रविणे ॥ वन्हिजाणावा ॥ ५८ ॥ धुम्ररहीतअग्निनिर्मळ ॥ तैसा
परमात्माझळाळ ॥ तोस्मरावाकेवळ ॥ अनन्यभावें ॥ ५९ ॥ मात्रकांचिभरोवरी ॥ सरलीद्वैताची
कुसरी ॥ अद्वैतअनुभवनिरंतरिं ॥ आस ।ावी ॥ ६० ॥ विवेकाचेनिबळें ॥ द्वैतसहजचिक्षाळे ॥ ते
थेंअनुभवाचेसोहळे ॥ स्मरणतेसें ॥ ६१ ॥ अनंदाच्यासागरीं ॥ क्रीडेचित्तलहरी ॥ तेंपरमरूपनि
रंतरीं ॥ सेवावेंगा ॥ ६२ ॥ श्लोक ॥ दूरस्थोपिनदूरस्थोपिंडब्रह्मांडवर्जितः ॥ अमलंसर्वदादेहिस
र्वव्यापिनिरंजनं ॥ २७ ॥ टीका ॥ अज्ञानवंतांपाहातांदुरी ॥ आणिज्ञानदृष्टिहृदयाभीतरी ॥ पीं ॥ राम ॥
डब्रह्मांडअभरोवरी ॥ वेगळाहिंअसे ॥ ६३ ॥ अविद्यामयजेंशरीर ॥ आत्मानिर्मळचिकीर ॥ ॥ ८ ॥

(9A)

देहिंव्यापकपद्मपत्रनीर॥निरंजनतैसें॥६४॥श्लोक॥कायस्थोपिनकायस्थोकायस्थो
पिनजायते॥कायस्थोपिनभुंजानंकायस्थोपिनबध्यते॥३०॥टीका॥आत्माकायेमध्येंअसो
निआंतु॥आणिकायालक्षतोनिम्रांतु॥रत्नेंठविलें मांदुसेआंतु॥तियेसिजेसाभोगनाहिं
॥६५॥नळिकागुणेंशुकगुंतला॥तोअज्ञानपणेवाटबांधला॥विवेकेंतोबंधनावेगळा॥ठा
इचाविअसे॥६६॥तैसाआत्माकायेवेगळा॥असे॥कायेसीतयासमंधनसे॥परिअ
विद्येचेनियोगेंभासे॥पीहलुजैसा॥६७॥श्लोक॥तिलमध्येयथातैलंक्षीरमध्येयथाघृ
तं॥पुष्पमध्येयथागंधंफलमध्येयथारसं॥३१॥टीका॥जैसेंतिळाअसेतेल॥क्षीरामध्यें
घृतस्नळाळ॥फुलामध्येंपरिमळ॥फळींरसक॥६८॥तरिबीजामध्येंजैसावृक्षु॥कांतंतु
त्विजैसापटु॥तैसामुळिंहुनिरोवटु॥परब्रह्मजें॥६९॥श्लोक॥काष्ठाग्निवत्प्रकाशेन
आकाशेनश्चवायवत्॥तथासर्वगतंदेहिदेहमध्येव्यवस्थितं॥३२॥टीका॥काष्ठामध्यें
अग्निप्रकाशे॥किंवावायश्चेंवसणेआकाशींजैसें तैसेंसर्वपणीव्यापकअसे॥आपणपैं
आपणयांसि॥७०॥ब्रह्मींचासर्वविस्तारु॥विस्तारिब्रह्माहानिर्धारु॥जैसाबीजींअंकु
रु अंकुरींबीज॥७१॥सर्वगतदेहियेकु॥मनपवनरूपेंचेतकु॥तैसासर्वदेहिंव्यापकु॥

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

उ०गी०॥ असेंआपणेंचिपैं॥ ७२॥ श्लोक॥ नभस्थोदेहिनोदेवो मनमध्येव्यवस्थितं॥ यावत्सन्नयतिस्व ॥अ०॥
गाकारंतदाकारंविचीसयेत॥ ३३॥ टीका॥ तरिदेहालेंप्रधानमन॥ मनातेंआत्मानिधान॥ जै ॥१॥
सेंसाक्षिभूतगगन॥ तैसाआत्माकारुपें॥ ७३॥ अर्जुनाहृदयअवकाशीं॥ आत्माचीता
वाजाहिक्यभावेंसीं॥ जीवशीवयादोहिंसी॥ समरसकरुनपाहे॥ ७४॥ श्लोक॥ मनस्थंमनमध्य
स्थंमनस्थंमनवर्जितं॥ मनेनमनमालोक्यस्वयंसिध्यंतियोगिनः॥ ३४॥ टीका॥ अगासंकल्प
विकल्पतेंमन॥ मनामध्येंआत्मपण॥ मनीचीकल्पनाविरेतेवस्तुज्ञान॥ तेंचिस्वरुपब्रह्मी
चें॥ ७५॥ मनेंमनअवलोकावें॥ जैसेंगगनगगनातेंमेळवावें॥ दीपेंदीपातेंपाहावें॥ सिध
स्वयंप्रकाशें॥ ७६॥ जेंपूर्णब्रह्मपरात्पर॥ जेंअगम्यअगोचर॥ तेंस्वयेंपूर्णयोगेश्वर॥
होउनिठेले॥ ७७॥ श्लोक॥ आकाशेमानसंकृत्वामेरास्यनिश्चलंद्विजः॥ द्विजानीया
समाधीनांसमाधिस्तस्यलक्षणं॥ ३५॥ टीका॥ भूतांसहितआकाशालें॥ मनेंमेळवावें
निरुतें॥ मननिराश्रयपदातें॥ पावावेंवेगीं॥ ७८॥ ऐसेंमननिःशेषहोयनिर्मळ॥ परतली
बुध्धिअत्यंतनिर्मळ॥ जाणसमाधिसकळ॥ लक्षणेंचिहे॥ ७९॥ श्लोक॥ सर्वशुन्यतदाले ॥राम॥
त्तिसमाधिस्तस्यलक्षणं॥ शुन्यभावीतभावात्मापुण्यपापैःप्रमुच्यते॥ ३६॥ टीका॥ त्रि ॥७॥

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com